poslanec za ptujski okoliš. Raič je s svojim delovanjem bistveno pripomogel k narodnemu oblikovanju, kljub temu pa mu v izobraževalnem sistemu ni odmerjena ustrezna pozornost.

Anton Božič je v zadnjem prispevku popisal delovanje in zanimive podrobnosti iz življenja svojega prapradedka Antona Božiča, ki je bil krščenec Antona Krempla in ga lahko prepoznamo tudi kot Kremplovega naslednika pri prebuditeljskem delu v malonedeljski in širši okolici. Avtor izpostavi, da je za ohranitev rokopisa Kremplovih *Dogodivšin* zaslužen prav Božič. Ta je leta 1857 rokopis odkupil od A. Bezjaka, kar je razvidno tudi iz vpisa na prvi strani. Božič je bil dolgoletni župan v Radoslavcih in ustanovitelj ter prvi predsednik bralnega društva, ustanovljenega pri Mali Nedelji. Znanih je tudi več njegovih dopisov, objavljenih v *Kmetijskih in rokodelskih novicah* ter v *Slovenskem gospodarju*, ki razkrivajo njegovo narodnobuditeljsko vlogo, prizadevanja za uveljavitev slovenščine v šolah in uradih ter njegov trud za razvoj šolstva in ekonomsko-družbeni napredek podeželja.

Monografija *Deroči vrelec Antona Krempla* z različnih vidikov osvetljuje enega vidnejših Slovencev 19. stoletja, ga natančneje umešča v zgodovinski in sočasni družbeno-kulturni kontekst, izpostavlja nove podrobnosti iz njegovega življenja, predstavlja njegovo vsestransko delovanje ter na inovativen način analizira njegova besedila. Ob prebiranju prispevkov se še dodatno utrdi zavedanje, koliko prizadevanj je bilo v preteklosti potrebnih za to, da se lahko danes učimo v slovenskem jeziku in slovenščino uporabljamo pri javnem komuniciranju. Zavemo se, da pot do vsestransko razvitega knjižnega jezika, ki nas danes povezuje, ni bila lahka. Prav je, da se na zasluge svojih pred(hod)nikov spomnimo tudi z organizacijo strokovnih dogodkov in izdajanjem strokovnih ter znanstvenih publikacij in tako počastimo njihovo delo, ki je imelo daljnosežne pozitivne učinke.

Natalija Ulčnik

Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru
natalija.ulcnik@um.si

Matjaž KLEMENČIČ, Milan MRĐENOVIĆ, Tadej ŠERUGA, 2020: *Politična participacija slovenskih etničnih skupnosti v ZDA – študija primerov Clevelanda, Ohio, in Elyja, Minnesota.* Maribor: Univerzitetna založba Univerze. (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 140). 486 str.

Znanstvena monografija obravnava politično participacijo slovenskih etničnih skupnosti v ZDA v Clevelandu, Ohio, in Elyju, Minnesota. Avtorji so prikazali genezo volitev in izvolitev kandidatov ameriških Slovencev in njihovih potomcev v Clevelandu in Elyju ter njihove aktivnosti kot izvoljenih političnih predstavnikov, zlasti županov in članov predstavniškega doma ter senata ameriškega kongresa od začetka 20. stoletja do danes. Potomci slovenskih priseljencev tudi danes zasedajo pomembne položaje na nivoju mest, posameznih zveznih držav ter na vsedržavnem nivoju ZDA.

Avtorji so knjigo razdelili v štiri dele: Uvod, Politična participacija slovenske skupnosti v Elyju, Minnesota, Politična participacija slovenske skupnosti v Clevelandu, Ohio, ter Seznam virov in literature. V drugem in tretjem delu so v

obeh poglavjih predstavili zgodovinski razvoj slovenske skupnosti v obravnavanem mestu, nato pa njeno politično delovanje na ravni mest, okrožij, zveznih držav in v ameriškem kongresu. Pri Elyju so izpostavili vlogo pomembnih osebnosti iz vrst slovenske etnične skupnosti, kongresnikov Johna Blatnika in Jamesa Oberstarja ter dolgoletnega župana Elyja Jacka P. Grahka pri reševanju okoljevarstvenih vprašanj v regiji. Ta so v šestdesetih in sedemdesetih letih 20. stoletja predstavljala zelo pomemben politični problem za severovzhodno Minnesoto in tako tudi za Ely.

Avtorji so v pregledu zgodovine obeh skupnosti prikazali njuno številčnost in geografsko razprostranjenost ter vlogo slovenskih Američanov pri razvoju gospodarstva v obeh mestih. Predstavljena je zgodovina organizacij, ki so (po)segale v versko in socialno življenje skupnosti – župnije, bratske podporne organizacije in narodni domovi. Vse tri so igrale pomembno vlogo pri začetkih uveljavljanja posameznikov, ki so nato postali pomembni na političnem področju. Monografija omogoča tudi primerjavo značilnosti slovenskih etničnih skupnosti v obeh mestih.

Številni Slovenci so se že kmalu po veliki gospodarski krizi leta 1873 odpravili preko oceana, da bi našli novo življenjsko priložnost in socialno varnost. Na začetku 20. stoletja je v Elyju in Clevelandu živelo več deset tisoč prebivalcev s slovenskim maternim jezikom, ki so si našli delo v industriji in rudarstvu. Podjetnejši slovenski Američani so si vire preživetja zagotavljali tudi s storitvami za svoje rojake, pa tudi širše v trgovini in gostinstvu ter v drugih terciarnih dejavnostih. Po opuščanju rudnikov v Elyju so nove priložnosti prepoznali v turizmu. Delovanje slovenske skupnosti je bilo ves čas zaznamovano s sobivanjem in sodelovanjem z drugimi etničnimi skupnostmi, s katerimi so sooblikovali gospodarski razvoj, urbanizacijo prostora in politično odločanje. Odnose med skupnostmi so določali tudi tradicionalni odnosi v izvornih domovinah.

V industrijskem okolju so delavci pogosto ostali na socialnem robu, zlasti oboleli, poškodovani, ostareli in obnemogli. Zato so za njihovo zaščito in socialno varnost konec 19. stoletja ustanavljali bratske podporne organizacije, združenja za samopomoč delavcev, ki so delovala na ravni društvene organiziranosti in so pozneje prerasla v obliko zavarovalnic.

Narodni domovi so predstavljali mesto druženja priseljencev in prostore za plese, poročna slavja ter kulturne in politične prireditve. Priseljenci so v tujem kraju potrebovali tak skupni prostor. Podobno kot etnične fare in cerkve so te domove dojemali kot simbol narodnega sporazuma in kot ponos naselbin. Sredstva za nakup zemljišč, izgradnjo stavb in njihovo delovanje so zagotovili člani skupnosti sami. Organizacijo in s tem odgovornost so prevzeli odborniki. Narodni domovi in etnične fare so postali močna središča kulturnega in družabnega življenja slovenske skupnosti. Monografija omogoča primerjavo življenja slovenskih etničnih skupnosti v obeh mestih.

Obsežno monografijo odlikuje sistematičen, kronološko zasnovan pregled volitev v posameznih delih mest Elyja in Clevelanda. Tako bralec spozna posamezne kandidate, njihove programe, volilne rezultate in dosežke. Izidi volitev so bili odvisni od spreminjajočega se vsakokratnega volilnega sistema (večinski ali proporcionalni), stopnje (ne)enotnosti skupnosti in podpore drugih etničnih skupnosti.

Volilna pravica, pravica voliti in biti izvoljen, je ena ključnih političnih pravic posameznika in skupnosti, ki jim omogoča vpliv in daje moč oblikovanja socialnega in ekonomskega položaja posameznika in skupnosti. Raziskava pokaže posledice pridobitve političnih pravic za integracijo in akulturacijo slovenske etnične skupnosti, saj so te za priseljence pogojene s prevzemom državljanstva. Po socialni strukturi so slovensko etnično skupnost na začetku 20. stoletja sestavljali večinoma industrijski delavci in rudarji. Kot potencialni volivci so imeli dragocene volilne glasove, tako za demokrate kot republikance. Zato je bil pritisk za njihovo vsaj aktivno politično participacijo toliko večji. V več kot stoletni zgodovini politične participacije slovenske skupnosti v Elyju in Clevelandu avtorji v monografiji sledijo uspehom izvoljenih predstavnikov slovenske skupnosti, ki so bili pogosto bolj demokratsko kot republikansko opredeljeni.

Raziskava kaže genezo politične rasti članov slovenske etnične skupnosti in njihovo zasedanje najvišjih političnih funkcij. Prvi kandidati za politične funkcije so bili izvoljeni za delovanje v svoji lokalni skupnosti. Neuspešne kandidature za višja politična mesta so odpirale boljše možnosti njihovim naslednikom, kot je primer Johna L. Mihelica, ki je bil leta 1925 izvoljen za mestnega svetnika v Clevelandu, leta 1936 pa je neuspešno kandidiral za kongresnika. Tako je odprl pot Franku Lauschetu, leta 1941 izvoljenemu prvemu županu slovenskega porekla v večjem mestu ZDA, kasnejšemu guvernerju in senatorju države Ohio. Od 1980 do 2011 je podobne funkcije zasedal republikanec slovensko-srbskega porekla George Voinovich.

Iz tega okolja izhaja tudi Amy Klobuchar, ki je leta 2006 uspešno kandidirala na listi demokratske stranke za senatorko in postala prva ženska v zgodovini Minnesote na tem položaju. Leta 2019 pa je bila ena izmed kandidatov in kandidatk za nominacijo demokratske stranke za predsedniške volitve leta 2020.

Politična participacija je sicer spodbudila akulturacijo in integracijo slovenskih priseljencev, vendar pa ni izničila njihovega etničnega porekla, kar je dobilo refleksijo tudi ob podpori Sloveniji ob njeni osamosvojitvi. Predstavljen je tudi odnos organizacij in vidnejših političnih osebnosti iz vrst slovenske etnične skupnosti do matične domovine. Njihova naklonjenost se je kazala z obiski matične domovine, zlasti pa s politično podporo in zbrano materialno pomočjo Sloveniji ob njeni osamosvojitvi leta 1991.

Monografija predstavlja sistematičen kronološki pregled politične participacije slovenskih Američanov v mestih Ely in Cleveland v zveznih državah Ohio in Minnesota vse od konca 19. stoletja do danes. V njej spoznamo številne posameznike, politike, člane slovenske etnične skupnosti, ki so pomembno sooblikovali politiko na vseh ravneh zakonodajne oblasti, s tem pa tudi vplivali na način življenja lastne etnične skupnosti in tudi širše. Knjigo odlikuje tudi obsežen seznam uporabljenih virov in literature. Na podlagi raziskovalne izkušenosti in predanosti so avtorji ustvarili odlično znanstveno delo prijetnega branja, predvsem pa dragocen doprinos slovenskemu zgodovinopisju in znanosti.

Karla Oder

Koroški pokrajinski muzej
karla.oder@kpm.si